

Deontologie in de lift

Ter gelegenheid van de studienamiddag op 7 april 2011 georganiseerd naar aanleiding van de lancering van dit tijdschrift heeft D. Lindemans, hoofdredacteur, de volgende inleiding gegeven.

Geachte aanwezigen,

Ik heet u hartelijk welkom op deze studienamiddag die wordt georganiseerd ter gelegenheid van het uitbrengen van een nieuw tijdschrift *Deontologie en Tucht-recht*.

Allicht zullen velen onder u gedacht hebben: “alweer een nieuw tijdschrift”. Dat is een begrijpelijke verzuchting in deze tijd waarin alleen al in België – afgaand op de internetlijst van www.rechtsaf.be – meer dan vierhonderd rechtsgeleerde tijdschriften verschijnen.

Toch menen wij – wij, dat zijn, de uitgever en de redactie – dat dit nieuwe tijdschrift er mag zijn, neen, moet zijn naast de vele bestaande juridische tijdschriften.

1. Vooreerst omdat het tijdschrift het louter juridische overschrijdt: deontologie is immers niet enkel wat in juridisch bindende, neergeschreven regels is te lezen. Deontologie is méér dan de minimumnormen die als toetssteen voor bestraffing worden gebruikt. Deontologie zou integendeel positief moeten werken, moeten aanzetten tot meer dan wat juridisch moet. Deontologie heeft wel juridische aspecten, maar is niet tot recht beperkt. Deontologie komt dan ook niet in al haar rijkdom aan bod in juridische tijdschriften.

2. Ten tweede is er dat vaststelling dat deontologie in de lift zit.

Deontologie is van alle tijden, al mag het dan al een relatief recent woord zijn: het werd naar verluidt voor het eerst in 1930 gebezigd in de zin die aansluit bij de betekenis die wij er hier aan geven in een boek van C.D. Broad “Five Types of Ethical Theory”. Hij maakte een indeling van de theorieën over de verhouding tussen de verschillende ethische karakteristieken, gegroepeerd in “Concepts of Obligation” en “Concepts of Value”. Die theorieën behoren tot de Deontologische of de Teleologische. In de eerste groep bepaalt de verplichting, het horen, het moeten, als fundament de waarden; in de tweede groep is het omgekeerd, en zijn de waardeconcepten fundamenteel ter bepaling van de verplichtingen. De term deontologie is evenwel, in een andere betekenis al terug te vinden bij Jeremy Bentham in zijn “Deontology or the Science of Morality” in 1834.

3. Deontologie zit in de lift, zoals ik al zei. Dat zien we aan de alsmaar groter wordende groep van beroepsbeoefenaars die met hun beroepsgenoten – meestal binnen een orde of instituut – een deontologie voor de beroepsbeoefenaars opstel-

len en uitschrijven. Het geeft toegevoegde waarde aan de beroepsgroep. Die groep wil met een deontologie zowel intern als extern een beroepsbeoefening realiseren met hogere en ook anders oriënterende normen dan de zuiver wettelijke normen. Denken we maar aan de vastgoedmakelaars en de landmeters.

Die opwaartse beweging – als ik ze zo mag omschrijven- gaat toevallig of niet gepaard met wat sommige als een neerwaartse beweging beschrijven bij de meer traditionele beroepen. Die hebben van oudsher een deontologie van de beroepsgroep: de artsen, de advocaten, enz. De opmars van de mededinging zou niet vreemd zijn aan die zgn. neerwaartse beweging in de deontologie. De bewering of de vrees dat mededingingsdenken de deontologie aantast, deel ik niet. Ook de Europese instanties – de hoeders van de mededinging bij uitstek – hebben oog voor deontologie. Zo oordeelde het Europese Gerecht van eerste Aanleg in een beslissing van 28 maart 2001 (T-144/99 Instituut van erkende gemachtigden bij het Europees Octrooibureau/Commissie) dat de regels die het vrij beroep organiseren niet principieel ontsnappen aan de werkingsfeer van de mededingingsregels, maar dat afwijkingen mogelijk zijn als dit “objectief noodzakelijk is ter vrijwaring van de waardigheid van het beroep en de beroepsethiek van de betrokken beroepsgroep” (overw. 78).

4. Deontologie zit in de lift, maar zij beweegt, zij evolueert ook. De klassieke (vrije) beroepen hebben deontologie steeds verbonden met de “eer van de orde” en de “beginselen van waardigheid, rechtschapenheid en kiesheid”, om de terminologie van de advocaten te bezigen. Pas sinds 2006 is daaraan in het Gerechtelijk wetboek voor advocaten toegevoegd dat die beginselen “een behoorlijke beroepsuitoefening moeten waarborgen”. Daardoor wordt uitdrukking gegeven aan de idee dat deontologie ook ten aanzien van de ‘gebruiker’ van advocatendiensten een betekenis als waarborg heeft. Een eindpunt is deze wijziging echter zeker niet, al was het maar omdat deze deontologische beginselen nog steeds niet als een aansporing, op positieve manier, in het Gerechtelijke wetboek onder het hoofdstuk “Rechten en plichten van de advocaten” zijn opgenomen. Zij staan nog steeds – negatief – in het hoofdstuk over de tucht, over de handhaving van de deontologie door de tuchtraad. Het is allicht meer symboliek dan werkelijkheid, want er is voorzeker al een heel andere kijk op deontologie binnen de beroepsgroep. Maar die andere kijk heeft zeker nog niet zijn volle doorwerking gehad in de advocatenopleiding. En die andere kijk op deontologie bestaat allicht ook in de andere beroepen.

Die ontwikkelingen detecteren, beschrijven en analyseren is een van de doelstellingen in dit tijdschrift.

5. Maar er beweegt meer. Zo is in de overheidssector al jaren een beweging aan de gang om de ambtenarendeontologie te verheffen van een reeks verplichtingen waarvan de niet-naleving wordt bestraft, naar een positief werkend, stimulerend geheel van regels die de ambtenaren moeten aansporen om het alsmar beter te

doen. Die benadering zou bovendien een grotere bestuurs efficiëntie als gunstig neveneffect hebben. In de Raad van Europa werden al in 1994 en 1995 twee Parlementaire Assemblees gehouden waar de samenhang tussen de positie van de ambtenaar en zijn efficiëntie werden bestudeerd. In 1997 kwam er de Aanbeveling nr. 1322 van de Assemblee aan het Comité van Ministers om een en ander te bestuderen. En dat leidde in 2000 tot Aanbeveling R(2000)6 van de Raad van Ministers “sur le statut des agents publics en Europe”, en Aanbeveling R(2000)10 met een “Code de déontologie des agents publics.

Ook de OESO deed aanbevelingen in dat verband: na een Aanbeveling van 23 april 1998 over het ethisch gedrag van de publieke sector, volgde een Aanbeveling van 11 juni 2003 over het beheer van belangenconflicten in de publieke sector.

Die internationale bronnen hebben geleid tot een grondige aanpassing van al onze ambtenarenstatuten, precies wat betreft deontologie en tucht. Voortaan staan loyale en correcte ambtsuitoefening, klantvriendelijkheid en integriteit, plicht tot en recht op vorming voorop. Het zijn de bouwstenen geworden voor de nieuwe benadering van deontologie. Ook deze ontwikkelingen zullen in het tijdschrift aan bod komen. Zij zullen trouwens zeker de ontwikkeling van de deontologie in de private sector blijven beïnvloeden.

6. Al die deontologieën vragen om handhaving. Deze handhaving gebeurt weliswaar onder controle van de overheid – onder de vorm van beperktere of bredere wettelijke inkapseling – maar het is toch nog een vorm van private justitie. Die wordt natuurlijk in goede banen geleid door toepassing van artikel 6 EVRM, door samenstelling van de tuchtraden volgens de door de wetgever bepaalde regels, enz... Maar de ‘spelregels’ voor de tuchtraden van al die beroepsgroepen lopen nog heel sterk uit elkaar. Dit is wat bevreemdend. Want elke beroepsgroep mag dan wel al van oordeel zijn dat het materiële tuchtrecht – de deontologische regels en de ‘organisatorische’ beroepsplichten – eigen zijn aan het beroep, toch is er geen reden waarom de formele regels, de tuchtprocesregels, zo al niet gelijklopend, dan toch niet minstens gelijkwaardig zouden moeten zijn. Kruisbestuiving is er evenwel niet of nauwelijks. Dat heeft natuurlijk veel te maken met de kenbaarheid van elkaars tuchtprocesrecht. Die kenbaarheid is thans zeer beperkt. Sommige beroepsgroepen maken hun tuchtbeslissingen wel (geanonimiseerd) kenbaar via de website van hun orde of vereniging, zodat ook de tuchtproceduresregels en hun toepassing te achterhalen zijn. Het Instituut voor Bedrijfsrevisoren maakt alle tuchtbeslissingen geanonimiseerd bekend op zijn website. Maar dat volstaat niet. Overigens is bij heel wat beroepsgroepen de discretie – als ik dat zo mag noemen – inzake tucht nog bijzonder groot. Wie meer wil weten over de tuchtrechtelijke handhaving in het notariaat, komt in zijn zoektocht niet heel ver.

In zijn zopas gepubliceerd boek *Storme(n) over recht en gerecht* stelt de auteur terecht (p. 206) dat “deze tak van het recht (het tuchtrechtelijk procesrecht) veel

belangrijker is dan men beseft en bovendien tot meer kritische randbemerkingen leidt dan dit het geval is voor de gemeenrechtelijke procedures”.

Ook op dat terrein wil het nieuwe tijdschrift een nieuw en nuttig instrument zijn.

7. Veel moeilijker in kaart te brengen – maar wel zeer intrigerend – is de tucht-rechtelijke gestrengheid binnen elke beroepsgroep. Het is hier niet de plaats om te pleiten voor meer gestrengheid. Maar het moet mij van het hart dat het niet prettig is om in een arrest van het Grondwettelijk Hof (nr. 50/2004) te lezen: “Met betrekking tot het feit dat de wetgever is opgetreden inzake belangenconflicten terwijl de voor de advocaten geldende deontologische regels daarvan reeds de grenzen hadden afgebakend, vermocht de wetgever het noodzakelijk te achten in te gaan tegen de steeds minder strakke toepassing van die deontologische regels”.

En als de Waalse gewestdecreetgever met 2 decreten van 30 april 2009 regels uitvaardigt voor de werking van het bedrijfsrevisoraat in de Waalse openbare sector, dan mag voor de verantwoording van de bevoegdheid van de regelgever wel gezegd worden dat dit geen optreden in deontologische kwesties is, zodat het Grondwettelijk Hof deze ingreep kon fiatteren in zijn arrest 9/2011. Maar het roept toch de vraag op of de handhaving inzake onafhankelijkheid en transparant optreden van de bedrijfsrevisor niet heeft gefaald in hoofde van de beroepsorganen. Ook deze aspecten zouden in het tijdschrift aan bod moeten kunnen komen, net zoals de weliswaar zeer voorzichtige maar niettemin opkomende tendens dat de gewone hoven en rechtbanken toezien op de naleving van de deontologische regels van zowel de partijen die aan deontologie onderworpen zijn, als hun advocaten.

8. Er is tenslotte ook de beteugelingstechniek. De meeste beroepsgroepen hebben tuchtstraffen die vrij gelijk lopen in elke groep: van de zeer milde waarschuwing of berisping over de schorsing naar de schrapping. Maar in de praktijk zijn de praktische gevolgen van eenzelfde tuchtstraf sterk uiteenlopend: een geschorste bedrijfsrevisor moet de beroepsdeuren dicht doen; een geschorste advocaat niet echt, al moet hij op grond van artikel 471 Ger.W. “zich van iedere beroepswerkzaamheid onthouden”.

En een advocaat kan tuchtrechtelijk vervolgd worden, maar de uitspraak kan worden opgeschort of de straf kan worden uitgesteld onder voorwaarden. Dat kan niet voor de apotheker. Is die onderscheiden behandeling nog te verantwoorden?

Wat zijn de praktische gevolgen van uitwissing van tuchtstraffen? Er kan alleen maar vastgesteld worden dat de beroepsgroepen én de rechters ter zake niet op één lijn zitten. Alleen al binnen de Raad van State is er onenigheid: in deze uitspraak wordt het vermelden van uitgewiste tuchtstraffen in een verslag over een persoon aanvaard, terwijl in gene uitspraak die vermelding leidt tot de nietigverklaring van de daarop gesteunde beslissing.

En waarom zijn in de openbare sector de voor de Raad van State bestreden tuchtbeslissingen met naam en toenaam gekend via de webstek van de Raad van State (voor zover een partij de anonimisering niet heeft gevraagd) terwijl er daarbuiten angstvallig wordt op toegezien dat de anonimiteit wordt bewaard?

Bijdragen tot de verbetering en de uniformisering van de tuchtprocesrechtelijk regels, ook daar is voor het tijdschrift een rol weggelegd.

9. Tenslotte wil ik Uitgeverij Larcier nog speciaal bedanken voor haar inzet om dit tijdschrift ter wereld te brengen, in samenwerking met een uitzonderlijke schare van vertegenwoordigers van heel veel beroepsgroepen die de uitgebreide redactie vormen. Ook hen dank ik van harte.

10. En na deze theoretische vooruitblik op de ambities van dit tijdschrift, is het nu tijd om u daadwerkelijk te laten proeven van wat *D&T* u te bieden heeft.

Twee oudgedienden van de deontologie in hun beroepsgroep, stafhouder en OVB-voorzitter Jo Stevens en notaris Aloïs Van den Bossche, thans voorzitter van de Nederlandstalige benoemingscommissie voor het Notariaat en voorzitter van het comité voor Studie en Wetgeving van de Koninklijke Federatie van het Belgische notariaat, geven vanuit hun respectieve beroepsgroep aan hoe kruisbestuiving inzake deontologie verrijkend kan zijn. De eerste wijst daarbij vooral op de ontwikkelingen in het deontologische concept van de beroepsgroep. De tweede heeft het over het moeilijke zoeken naar evenwicht tussen enerzijds de legitieme verwachting dat tuchtregels kenbaar moeten zijn, en dus liefst uitgeschreven, en anderzijds het essentiële kenmerk van deontologie dat zij toch veel meer beoogt dan alleen regeltjes doen respecteren.

Zij worden voorafgegaan door de heer Jos Kole, die vanuit een geheel andere invalshoek – nu eens niet met een juridische achtergrond – een vernieuwende kijk brengt op deontologie en op beroepseer. Jos Kole is doctor in de theologie en senior onderzoeker bij het Ethiek Instituut van de Universiteit Utrecht, zo staat wat algemeen op uw documentatie. Maar hij is veel meer. Beroepsethiek is zijn werkdomein bij uitstek. Eerst bestudeerde hij dat als postdoctoraal researcher, en nu als assistent aan de Universiteit van Utrecht. Een indrukwekkend aantal werken over het onderwerp dat ons bezig houdt staat op zijn naam.

Onze vierde speler is Koen Geens, die zich in de folder wat te bescheiden presenteert als advocaat en gewoon hoogleraar. Van zijn hand is onder meer “De reglementering van het vrij beroep”, een bijdrage in *TPR* van 1988, die nog steeds actueel is. Die bijdrage is dan weer een verwerking van de conclusies van zijn proefschrift van 1986 “Het vrij beroep: Enkele theoretische beschouwingen aan de hand van een vergelijkende studie naar Belgisch recht van de reglementering ter zake van de beroepen van arts, advocaat, architect en bedrijfsrevisor”. Daarvoor kreeg hij van de Vlaamse Gemeenschap in 1987 de “Tweejaarlijkse Staatsprijs voor Recht en Economie” en de vijfjaarlijkse Baron E. Van Dievoetprijs. Zijn bij-

drage past perfect in het algemene kader dat ik hier heb aangestipt: er zit beweging in de deontologie: van bestraffen van overtredingen naar aansporen om het steeds beter te doen.

Het lijkt mij dan ook enigszins overbodig u “veel luistergenot” toe te *wensen*, wat alleen maar een hoop, een verwachting uitdrukt. Want deze sprekers wekken niet enkel die verwachting; zij staan er borg voor dat dit zo *is*.

Bibliotheek Strafrecht Larcier

Het fonds voor financiële hulp
aan slachtoffers van
opzettelijke gewelddaden en
aan occasionele redders

PHILIP VERHOEVEN
LEO VULSTEKE

2011 • 338 p. • € 70* •

ISBN: 978-2-8044-4832-5

** Bij intekening op de volledige reeks Bibliotheek Strafrecht Larcier, geniet u een korting van 15% op alle reeds verschenen én de nog te verschijnen werken in deze reeks.*

strada
lex

Aankoop van de papieren versie geeft u toegang tot de online versie ervan, geïntegreerd op Strada lex, zonder bijkomende kost*

* contact & info: info@stradalex.com

Duiding en commentaar bij de regelgeving en rechtspraak m.b.t. de financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en aan occasionele redders.

- ▶ **Koppeling van het volledig juridisch kader** (alle wetteksten en uitvoeringsbesluiten) **aan praktische informatie en praktijkvoorbeelden**
- ▶ Met modellen van verzoekschriften, cijfergegevens en statistieken
- ▶ Bijzondere aandacht voor **vragen en knelpunten** die voor de rechtzoekende van belang zijn zoals de **soorten financiële hulp, de schadeposten die voor een tegemoetkoming in aanmerking komen, de ontvankelijkheids- en de grondvoorwaarden voor een hulp, de procedure bij de Commissie en de rechtsmiddelen,...**
- ▶ Praktische leidraad en onmisbaar werk voor al wie beroepshalve met slachtofferhulp en de rechten van het slachtoffer te maken heeft

Raadpleeg de integrale inhoudstafel en uittreksels op www.larcier.com

Informatie en bestellingen: LARCIER, Coupure Rechts 298, B-9000 Gent
herman.verleyen@larcier.be • www.larcier.com

Bibliotheek Staats- en Bestuursrecht Larcier

Het recht van verdediging in tuchtzaken

60 jaar rechtspraak van de Raad van State

TOM DE SUTTER

Mei 2009 •

196 p. • € 67* •

ISBN: 978-2-8044-3359-8

* Bij intekening op de volledige *Bibliotheek Staats- en Bestuursrecht Larcier*, geniet u een korting van 15% op alle reeds verschenen én de nog te verschijnen werken in deze Bibliotheek.

Leidraad bij het doorlopen van een tuchtprocedure, zowel voor de tuchtoverheid als het personeelslid

- ▶ Grondige bespreking van de juridisch-technische aspecten van het recht van verdediging
- ▶ Uitgebreid gedocumenteerd overzicht van rechtspraak
- ▶ Hoe moet worden omgegaan met mogelijke discussiepunten zoals: Is artikel 6 EVRM van toepassing? Sluit een uitdrukkelijke verjaringsregeling de toetsing van de redelijke termijn uit? Wat is de draagwijdte van het vermoeden van onschuld?
- ▶ Omschrijving van de controlebevoegdheid van de Raad van State

Raadpleeg de integrale inhoudstafel op www.larcier.com

Informatie en bestellingen: LARCIER, Coupure Rechts 298, B-9000 Gent
herman.verleyen@larcier.be • www.larcier.com